

Informátor jako jeden z nástrojů v boji s organizovaným zločinem *

Marek Fryšták**

I.

Celé uplynulé století a zejména jeho poslední dekády byly charakterizovány překotným pokrokem a rozvojem ve všech oblastech a sférách lidského života. Začaly padat i ty dříve nepřekonatelné a neodstranitelné bariéry. Některé země bývalého východního bloku se staly členskými státy Severoatlantické aliance a Evropské unie (dále jen EU), řada z nich se na toto členství připravuje nebo u něj usiluje. Z jednoho úhlu pohledu se stal život jednotlivce a celé společnosti mnohem jednodušší a pohodlnější. Z toho druhého je zřejmé, že zánik omezení v dopravě, cestování, mezinárodním pohybu osob a kapitálu, nové možnosti komunikace a rapidní až překotný rozvoj informačních technologií vytvořil ideální podmínky pro růst a rozvoj organizovaného zločinu. Ten představuje jedno z nejzávažnějších bezpečnostních rizik destabilizující světový hospodářský, a v některých státech i politický, systém. Jedná se o pojem, jehož jednotná a mezinárodně platná definice nebyla doposud formulována, zejména kvůli rozdílným přístupům k tomu, jak na něj nahlížet. V obecné a zjednodušující rovině jej lze chápat jako spolupráci více než dvou osob, jejichž činnost je zaměřena na honbu za ziskem a je páčána na mezi-

národní úrovni. Mimo to v rámci jeho vnitřní organizace má každý své konkrétní a specifické úkoly a jeho činnost je dlouhodobá. Samozřejmě, že využívá stávajících hospodářských a obchodních struktur ve svůj prospěch a snaží se o ovlivňování politiky, médií, veřejné správy, soudních orgánů nebo ekonomiky. Jeho cílem je co nejnádhleji dosáhnout maximálního zisku a to nejen materiálního, ale i ve formě společenského a politického vlivu. Ignoruje státy a jejich zákony a vytváří si své vlastní paralelní struktury. Velmi dobře se totiž přizpůsobuje podmínkám tržního hospodářství, protože funguje na jeho principech. Jeho struktura je velmi stabilní, dlouhodobě zacílená a navíc má velkou regenerační schopnost. Je schopna absorbovat všechny vymoženosti moderních technologií a organizačních principů. Modernizuje se, profesionalizuje se a projevuje se multikriminálními aktivitami.

Z doposud uvedeného by mělo být zřejmé, že ochromení organizovaného zločinu působícího po celém světě je absolutně nemožné bez mezinárodní spolupráce a bez aktivního zapojení celého demokratického a civilizovaného světa. Toho si byla vědoma i Organizace spojených národů (dále jen OSN). Proto byla na její půdě dne 15. 11. 2000 přijata Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, dále jen

* Uvedený článek představuje upravenou a podstatně přepracovanou verzi příspěvku, který bude publikován ve sborníku z mezinárodní konference na téma „Nové jevy v hospodářské kriminalitě“, která byla dne 10. 2. 2005 pořádána katedrou trestního práva PrF MU Brno.

** JUDr. Marek Fryšták, Ph.D., odborný asistent katedry trestního práva PrF MU Brno

Konvence,¹ kterou doposud podepsalo 147 států. Česká republika se k ní svým podpisem připojila dne 12. 12. 2000. Vypracování a přijetí této Konvence znamená završení jedné důležité etapy mezinárodního úsilí o potlačování organizovaného zločinu, jelikož tato poskytuje nejširší právní rámec pro vzájemnou spolupráci a sladění postupu v boji proti němu. Teď je jen nezbytné, aby smluvní státy skutečně postupovaly v jejím duchu. Konvenci v současné době doplňují tři dodatkové protokoly, přičemž první dva byly přijaty ve stejný den jako ona. Jedná se o Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi a o Protokol proti pašování migrantů po souši, mořem a vzduchem. První protokol podepsalo 117 států, druhý 112. Dne 10. 12. 2002 byly oba tyto protokoly podepsány Českou republikou. Posledním dodatkovým protokolem je Protokol proti nelegální výrobě a obchodování se střelnými zbraněmi, jejich částmi, komponenty a střelivem přijatý 31. 5. 2001. Tento doposud nebyl Českou republikou podepsán. Jen pro úplnost bych doplnil, že Konvence ani první dva dodatkové protokoly neprošly do současné doby v České republice příslušným ratifikačním procesem.

Mezinárodní spolupráce v boji proti organizovanému zločinu se neodehrává pouze na poli OSN, Rady Evropy či Evropské unie. Nezanedbatelnou roli při její praktické realizaci hraje zejména Interpol nebo Evropský policejní úřad (Europol) a opomenout bychom rozhodně neměli ani dvoustranné smlouvy uzavírané mezi jednotlivými státy.²

Ani Česká republika nestojí ve svých aktivitách v boji s organizovaným zločinem mimo. Není zde bohužel prostor k vyjmenování všeho, co bylo na uvedeném poli za poslední roky učiněno. Proto bych zmínil jen některé kroky poslední. Jedním z nich je přijetí zákona č. 279/2003 Sb., o zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně dalších zákonů, který nabyl účinnosti od 1. 1. 2004. Jeho účelem je zakotvení právní úpravy správy věcí, které podléhají zajištění, jako procesního institutu směřujícímu k realizaci trestu propadnutí majetku nebo k dosažení náhrady škody poškozenému v trestním řízení. K přijetí tohoto zákona došlo zejména na základě požadavků z praxe. Na rozdíl od právní úpravy týkající se zajištění peněz na hotovosti nebo na účtu v bance a zajištění cenných papírů (§ 79a až 79c trestního řádu³), která je považována za relativně vyhovující, chyběla odpovídající právní úprava ohledně věcí movitých a nemovitých zajištěných v průběhu trestního řízení. Při úvahách de lege ferenda nesmíme zapomenout na připravované rekodifikace trestního práva hmotného a procesního, které v sobě přinášejí řadu novinek. Jednou z nich je

např. institut korunního svědka, který by mohl velkou měrou přispět k rozbití zločineckých struktur a k odhalování jejich trestné činnosti. Ve stručnosti, tento institut bude založen na průlomu zásady legality a oficiality trestního řízení, kdy státní zástupce bude moci v přípravném řízení podmíněně přerušit trestní stíhání obviněného (tzv. korunního svědka), jestliže to považuje za potřebné k objasnění zvláště závažného zločinu. Dobrodiní beztrestnosti mu bude poskytnuto až poté, co splní všechny podmínky stanovené zákonem (mimo jiné se svobodně, vážně a určitě dozná k trestnému činu, pro který je stíhán a oznámí orgánům činným v trestním řízení skutečnosti způsobilé významně přispět k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny). Takový postup jej má motivovat k tomu, aby skutečně sdělil veškeré informace a podstatné skutečnosti, včetně potřebných důkazů, které se zavázal poskytnout a navíc splnil i další povinnosti stanovené v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání jako je zejména vydání prospěchu získaného trestným činem a nahrazení způsobené škody.

Podporu takovýmto novým přístupům v boji proti organizovanému zločinu vyjadřují i různé mezinárodní organizace. EU se zabývá touto problematikou v Rezoluci Rady EU č. 497Y0111(01) z 20. 12. 1996 o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. Vyzývá v ní členské státy, aby přijaly vhodná opatření povzbuzující jednotlivce, kteří byli nebo jsou členy skupin organizovaného zločinu nebo jiných zločineckých organizací jakékoliv druhu, nebo kteří se podíleli na trestných činech takových skupin nebo organizací, aby spolupracovali při soudním řízení. Těm, kteří poskytnou orgánům činným v trestním řízení náležitou pomoc spočívající v rekonstrukci skutkového děje, odhalení a identifikaci pachatele, by měly být ze strany státu poskytnuty výhody při ukládání trestu a způsobu jeho výkonu, jakož i vhodná opatření pro jejich rodinné příslušníky a blízké osoby.

Rovněž již zmiňovaná Konvence vyzývá smluvní strany k podpoře osob, které spáchaly závažnou trestnou činnost a jsou o ní ochotny poskytnout významné informace. Smluvní státy mají zvážit zakotvení možnosti snížení trestu u obžalovaného, který poskytne podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo stíhání trestného činu upraveného touto Konvencí. V souladu se zásadami svého vnitrostátního práva mají zvážit i udělení imunity osobám, které poskytnou podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo trestním stíhání takových osob.

Jak jsem již naznačil, pro podmíněné přerušování trestního stíhání korunního svědka budou stanoveny

¹ K uvedenému tématu srovnej SCHEINOST, M.: Konvence OSN a další dokumenty k organizovanému zločinu, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2001 nebo http://www.unodc.org/unodc/en/crime_cicp_convention.html.

² K uvedenému blíže srovnej in FRYŠTÁK, M.: Mezinárodní policejní spolupráce, Policista 4/2003, příloha str. I–XIII.

³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní řád.

zákonem poměrně přísné podmínky. Již nyní je zřejmé, že zde bude existovat určitý okruh osob, které je nebudou moci splnit a přesto budou mít zájem na spolupráci s policií, respektive dalšími orgány činnými v trestním řízení. Touto skupinou osob mohou být právě informátoři, jak tito budou zmíněni dále. Předci bych jen raději již v tomto okamžiku doplnil, že by bylo velmi jednostranným úhlem pohledu vidět vždy informátora jako osobu, která se podílí na trestné činnosti zájmového prostředí, o kterém a ze kterého podává informace. V praxi tomu tak být nemusí.

II.

Největší zastoupení ve strukturách organizovaného zločinu u nás má již od poloviny 90. let minulého století ruskojazyčný organizovaný zločin představovaný zejména Ukrajinci a Rusy. Z ukrajinských zločineckých organizací zůstávají těmi neaktivnějšími Lvovská brigáda, Mukačevská (její vliv vzrostl i na Ukrajině), Užhorodská, Kyjevská a Luhaňská. Z ruských zločineckých organizací to je brigáda Solncevská, St. Petěrburgská, Čečenská, Dagestánská, Arménská a Jekaterinburská. Jejich trestná činnost se nemění, zůstává značně variabilní a zahrnuje nejčastěji násilné trestné činy. Velmi často se zde setkáváme s tzv. „krišou“ (pravidelné splátky za ochranu pod pohrůžkou od různého násilí až po likvidaci osob), která přináší vydíraným podnikatelům i určité spektrum „služeb“ přes ochranu majetku po vybírání těžko dobytých dluhů. Dále se ruskojazyčný organizovaný zločin věnuje vydírání prostitutek z bývalého SSSR, nedovolenému obchodování se zbraněmi, nelegálnímu obchodu s drogami, legalizování výnosů získaných trestnou činností (k tomu slouží i fiktivně založené firmy), kuplířství, převaděčství, krádežím motorových vozidel atd.

S odstupem za nimi z hlediska aktivit a vlivu stojí asijské zločinecké struktury tvořené Vietnamci a Číňany. Zejména čínské zločinecké skupiny jsou rozděleny podle místa původu z ČLR a podle druhu páchané kriminality. Pro ně všechny je typická trestná činnost spojená s tzv. „značkovým zbožím“ a organizováním nelegální migrace. Není tajemstvím, že jejich aktivity jsou spojeny s velkoobchody a řadou obchodů a restaurací, které jsou základnami pro čínský a vietnamský organizovaný zločin.

Nemalý vliv mají i balkánské zločinecké struktury tvořené zejména Bulhary a Albánci věnující se obchodování se ženami a organizování prostituce, krádežím věcí z aut a okrádáním osob z tržbami, převaděčství, vydírání či pašování zlata.

Svou roli na našem území hrají také struktury organizovaného zločinu arabské a italské. Arabské zločinecké struktury nevytvářejí klasické zločinecké organizace na národnostním principu, ale seskupují se kolem osob, které jsou u nás etablovány již delší dobu, popř. již mají české občanství. Jejich hlavním zájmem

je organizování nelegální migrace, pašování drog, obchod se zbraněmi nebo finanční machinace. Hlavními osobami řídicími trestnou činností jsou osoby žijící na našem území dlouhodobě, na základě čehož mají dobrou znalost prostředí. Činnost italských zločineckých skupin se vyznačuje vysokou latencí a zatím se zaměřují především na skupování nemovitostí v Praze jako na jednu z možností „praní špinavých peněz“.

Jsem si vědom, že doposud uvedené informace o organizovaném zločinu jsou nedostačující. Nebylo mým záměrem podat zde jeho hlubší analýzy a rozbor v měřítku národním ani celosvětovém. Jak vyplývá z názvu tohoto zamyšlení, jeho cílem je pojednání o informátorovi jako o jednom z efektivních nástrojů v boji s organizovaným zločinem vycházející z naší platné právní úpravy. Než se tedy začnu vůbec zabývat právě jeho postavením, považoval jsem za nutné v rámci bližšího pochopení zmínit alespoň něco málo o organizovaném zločinu, jeho působení a boji proti němu.

III.

Zločinecké struktury při průniku na naše území využívaly a využívají nedostatky v naší legislativě a benevolentní přístup příslušných orgánů v oblasti povolání firem. Přicházejí s již získaným kapitálem pocházejícím ze zahraniční trestné činnosti a tento následně využijí při zakládání legálních „krycích“ firem. Tak jejich členové získávají povolení k pobytu za účelem zaměstnání ve vlastní firmě nebo ve firmě, kterou provozuje další spřízněná osoba.

Pro některé národnostní a etnické komunity etablované v naší republice (specificky pro Vietnamce či Číňany) je charakteristická jejich uzavřenost a tak i jejich zločinecké struktury jsou založeny výhradně na společném národnostním či etnickém základě svých členů. Spolupracovníky z řad našeho obyvatelstva využívají nejčastěji pro tzv. servis, kdy využívají jejich místní znalosti prostředí, zákonů a jejich kontakty. Tato skutečnost sama o sobě podstatně ztěžuje boj s organizovaným zločinem. Pro příslušníky Policie České republiky, dále jen policie, věnující se boji s ním (Služba kriminální policie a vyšetřování – Útvar pro odhalování organizovaného zločinu) je pak velmi obtížné, a mnohdy doslova nemožné, do takového prostředí proniknout a získávat z něj potřebné informace.

Zde se vytváří velmi vhodný prostor pro užití informátora. Je pro policii ideálem, když jím je taková osoba, která se sama pohybuje v zájmovém prostředí a z něj pak policii poskytuje požadované informace. Kvalita a věrohodnost poskytnutých informací, ale i jejich cena stoupá s tím, jak dalece dobře a důvěrně informátor toto prostředí zná. Pokud ví, jaké jsou jeho zákonitosti a na základě jakých principů funguje. Zda jsou mu dobře známy vztahy vzájemné podřízenosti a nadřízenosti a zda je pak schopen odhadnout jeho „slabé“ části.

Při nabídce spolupráce ze strany policie si je informátor dobře vědom, že při jejím vyjádření riskuje nejen vlastní život, ale i život svých rodinných příslušníků. Vždyť např. ruskojazyčné zločinecké struktury jsou známy svou brutalitou vyznačující se devastací obětí. Proto vždy zvažuje, zda tato má pro něj vůbec smysl a co mu může za ni policie nabídnout. Právě obava o svůj život a život svých blízkých je faktorem, který ovlivňuje jeho rozhodování. Ptá se, co mu policie může za jeho služby nabídnout. Moc toho není. Nejčastější odměny, které se mu v současné době za jeho „služby“ může dostat kromě odměn věcných a finančních je, že policista řídící informátora „přimhouří“ oko nad některými jeho aktivitami.

IV.

Informátor je jako jeden z podpůrných operativně pátracích prostředků upraven v 23f zákona o policii⁴. Informátorem se podle tohoto ustanovení zákona rozumí fyzická osoba poskytující za finanční nebo věcnou odměnu informace a služby takovým způsobem, aby nebyla vyjádřena její spolupráce s policií. Zde musím uvést, že právní úpravu tohoto institutu de lege lata obsaženou v zákoně o policii považují za velmi vágní, obecnou a neurčitou. Navíc konkretizace této právní úpravy a problematika jeho používání je přenechána interním aktům řízení (např. závazný pokyn policejního prezidenta č. 165 ze dne 31. 12. 2001, o používání informátorů), což není stavem ideálním. Jeho použitím se fakticky realizuje jedno z oprávnění příslušníků policie upravené zákonem o policii, a proto lze odůvodněně očekávat, že jeho právní úprava by tedy měla být jasná a konkrétní a neměla by být z větší části řešena interními akty řízení. Ty by měly ve vztahu k ní již jen zohledňovat určité nuance a detaily neupravené zákonem a nikoliv v žádném případě suplovat její nedostatky.

Zákon o policii žádným způsobem nedefinuje osobu informátora a nestanoví jakékoliv omezení pro jeho výběr. Neexistuje žádné ustanovení týkající se věku a způsobilosti této osoby. Překážkou pro osobu informátora by nemělo být jeho společenské postavení, vzdělání, náboženské vyznání či ateismus, politické přesvědčení, národnost, státní příslušnost či pohlaví. V tomto okamžiku jednoduše řečeno, informátor je fyzická osoba vědomě, dobrovolně a utajovaným způsobem spolupracující s policií. Z povahy věci vyplývá,

že informátorem nemůže být osoba právnická a nesmí jím být ani jiný policista.

Chybí nám taktéž zákonná definice osoby informátora. Při jejím vymezení by tato měla obsahovat požadavek, že se musí jednat o osobu způsobilou k právním úkonům. V tomto okamžiku musí být následně řešena otázka, zda by měla upravovat i jeho minimální věk (diskuse se točí kolem věku 15. nebo 18. let nebo toho, že věková hranice nebude vůbec uvedena). Nepopírám, že jsem zastával názor, že není účelné a efektivní stanovovat zákonem věkovou hranici k tomu, aby se osoba mohla stát informátorem a toto jsem vůbec nedoporučoval.⁵ S ohledem na všechny potenciační rizika vycházející ze strany zájmového prostředí, které na svou osobu informátor bere při spolupráci s policií, jsem postupem času tento svůj postoj přehodnotil. Bylo by zjevně „nepřiměřené a tvrdé“, kdybychom faktickým či skrytým rizikům souvisejícím z působením informátora vystavovali již osobu mladší 15. respektive 18. let. Proto bych dosažení 18. let věku, které je spojeno se vznikem plné trestní odpovědnosti pachatele, považoval jako minimální věkovou hranici k tomu, aby se osoba mohla stát informátorem. Ve výjimečných případech stanovených zákonem (např. trestná činnost páchaná mládeží nebo na mládeží) by se dalo uvažovat o snížení této věkové hranice na 15. let věku při posouzení její rozumové vyspělosti k této spolupráci a samozřejmostí by musel být i souhlas zákonného zástupce s ní.

Právní úprava de lege lata dále nijak neřeší způsob úpravy spolupráce policie s informátorem. Nyní je fakticky řešena na základě ústní dohody, která je dostačující pro spolupráci ad hoc nebo spolupráci krátkodobou. Je jí stanoven okruh zájmových informací, za který je přislíbena určitá finanční, věcná nebo jiná odměna.

Bylo by vhodné v rámci větší efektivity upravit smluvní vztah mezi informátorem a policií na základě písemné smlouvy. Výše uvedený režim úpravy vzájemných vztahů by umožňoval adekvátní řízení informátora, upravoval by blíže způsoby styku s ním, konspirační opatření sloužící k vzájemnému utajení, stanovoval by předmět a obsah vzájemného závazkového vztahu včetně povahy dohodnuté odměny a navíc by umožňoval i kontrolu jeho činnosti. Detaily této smlouvy neuvedené v zákoně by mohly být řešeny interními akty řízení. Tato smlouva nemůže být představována typem subordináčních správních smluv (odborná literatura je taktéž označuje jako smlouvy veřejnoprávní,

⁴ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o policii.

⁵ Má argumentace byla založena na tom, že zejména při odhalování a objasňování trestné činnosti páchané mladistvými a dětmi mladšími 15. let je žádoucí, aby se informátor svým věkem podstatně neodlišoval od zájmového prostředí v němž se pohybuje. Tento požadavek považuji z praktického hlediska nadále za opodstatněný. Jen díky tomu tak může mít důvěru tohoto prostředí. Pokud by zde již věkový rozdíl byl, pro úspěšnost svého působení v tomto prostředí by musel nejprve získat jeho důvěru a to by se mu nemuselo vždy podařit.

správní dohody nebo taktéž jako tzv. dohody správně právního charakteru)⁶, ale muselo by se v každém případě jednat o smlouvu sui generis.

I když je zmiňovaná spolupráce založena pouze a jen na vztahu dobrovolnosti a zájmu informátora o spolupráci, může se z jakéhokoli důvodu stát, že tento nemusí poskytovat jen informace pravdivé, ale může jí poskytovat úmyslně informace neúplné či zkreslené, aniž by se tímto vystavoval jakémukoliv postihu. Pokud by informátor neplnil smluvně dohodnuté podmínky, tak jedinou sankcí by mohlo být odstoupení od smlouvy. Nedovedu si představit žádné jiné mechanismy, na základě kterých by bylo možné na informátorovi požadovat plnění z takové smlouvy nebo mu dokonce také plnění přikázat.⁷

Další diskutovanou otázkou související s působením informátora, je jeho beztrestnost, protože ten se jako součást zájmového prostředí logicky dopouští trestné činnosti, i když to nemusí být vždy pravidlem. Právní úprava de lege lata opětovně žádným způsobem na tuto skutečnost nereaguje a problematiku beztrestnosti informátora, na rozdíl např. od agenta neřeší. Uvedený problém by neměl být řešen samostatně, ale pouze v kontextu všech dalších aspektů souvisejících s postavením informátora a jeho činností ve prospěch policie tak, jak byly již zmíněny výše. Nic by dle mého názoru nebránilo tomu, aby jeho beztrestnost vycházela ze stejných principů, na kterých je postavena právě beztrestnost agenta.⁸ Při hledání odpovědi na uvedenou otázku se nemusí vycházet jen z beztrestnosti informátora, ale možným řešením by bylo např. zhodnocení míry jeho spolupráce při ukládání trestu.

V.

Při použití informátora v rámci trestního řízení se často dostáváme k řešení zásadní a pro další postup důležité otázky, zda jeho působení a činnost nepředstavuje ve své podobě nepřijatelný zásah státu do

skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin. Důsledně totiž musí být rozlišováno mezi tím, zda jednání a činnost informátora vyvolá u potenciálního pachatele úmysl trestný čin spáchat, kdy tento úmysl u něj předtím neexistoval (takové jednání informátora by mohlo být označeno jako policejní prokovačce) a mezi případy, kdy potenciální pachatel byl již před „nasazením“ informátora rozhodnut trestný čin spáchat a jeho aktivity jej v tom jen víceméně utvrdily a podpořily.

Základní odpověď na tuto otázku je obsažena v nálezu Ústavního soudu III. ÚS 597/99. Ústavní soud v něm deklaruje, že je nepřijatelným porušením čl. 39 Listiny a čl. 7 odst. 1 Úmluvy⁹, jestliže se jednání státu, v daném případě policie, stává součástí skutkového děje a tím celé posloupnosti úkonů, z nichž se trestné jednání skládá jako např. provokace či iniciování trestného činu, jeho dokonání a podobně. Jinými slovy je nepřijatelný takový zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání.¹⁰

Jak Ústavní soud konstatoval v řadě svých nálezů (např. ve svém nálezu II. ÚS 710/01¹¹) zásah státu do skutkového děje, jenž ve své komplexnosti tvoří trestný čin, resp. takový podíl státu na jednání osoby, jehož důsledkem je trestní kvalifikace tohoto jednání, je nepřijatelný. Takový postup policie je současně i vybočením z přesně vymezených hranic, v jejichž rámci má probíhat zákonný a zároveň spravedlivý proces zaručený čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Je nepřijatelné, aby policie jako orgán státu naváděla jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovala jeho vůli spáchat trestný čin či mu jakoukoliv formou pomáhala. Tento jeho závěr je plně v souladu s rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP) pod sp. zn. 12466/86 ze dne 15. 6. 1992 ve věci Ludwig Lüdi proti Švýcarsku. Obdobné je i rozhodnutí Spolkového soudního dvora (SRN) ze dne 30. 5. 2001 sp. zn. 1StR 42/01, které uvádí, že je porušením Úmluvy, jestliže osoba, která není

⁶ Veřejnoprávní smlouvou obecně rozumíme dvoustranný nebo vícestranný právní úkon, který jako společný projev vůle smluvních stran potvrzuje nějaký veřejnoprávní poměr. Je pravdou, že tento typ smluv vytváří reciprocitu oprávnění a povinností mezi subjekty veřejné správy a osobami, vůči nimž výkon veřejné správy směřuje. Uvedené smlouvy, byť jsou v naší praxi jevem spíše výjimečným, mohou být uzavírány místo vydání správního aktu. Dohodou se tak fakticky upravují věci, které by jinak musely být řešeny vrchnostensky. Subordinace zde nevyjadřuje nerovnost subjektů, nýbrž poukazuje právě na shora uvedený aspekt, tedy obsah projevu vůle, který by bylo možno vyjádřit i ve správním aktu. Jestliže jedna ze smluvních stran neplní převzaté povinnosti, lze toto ustanovení smlouvy nahradit právě vydáním správního aktu a smlouva pak může zaniknout.

⁷ Pokud spolupráce informátora s policií byla upravena veřejnoprávní smlouvou, tak v případě, že by informátor neplnil smluvně dohodnutou povinnost, mohlo by mu plnění takové povinnosti být přikázáno, v předchozím odkazu zmiňovaným, správním aktem. O jakou formu správního aktu by se mělo vůbec jednat a jaké náležitosti by měl splňovat? Může být navíc vynucená spolupráce zárukou toho, že informace poskytnuté informátorem budou pravdivé a věrohodné?

⁸ O beztrestnosti agenta hovoří § 163c trestního řádu. Nejedná se ale o beztrestnost absolutní. Agent není v žádném případě beztrestný tehdy, pokud zločinné spolčení založil nebo zosnoval podle zásady, že nemůže být beztrestně vyprovokování trestné činnosti.

⁹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen Listina, Usnesení předsednictva České národní rady č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5, 8, ve znění pozdějších předpisů, dále jen Úmluva.

¹⁰ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 18, nálež č. 97, str. 345.

¹¹ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 30, nálež č. 100, str. 437.

podezřelá a nemá zprvu ani sklon k trestné činnosti, je k trestnému činu svedena důvěrníkem (t.j. fakticky informátorem) vedeným veřejným činitelem státu.

Je to totiž právě a jen informátor, který je v prvotní fázi v kontaktu a ve spojení s potencionálním pachatelem a např. s ním se domlouvá „na zajištění požadovaného zboží a cenu za něj pro svého šéfa“. Na základě takto získaných operativních poznatků se potom odvíjí celý další postup policie. V průběhu trestního řízení se pak ale stává, že pachatel se na kontakty s informátorem odvolává a požaduje jeho výslech, což může být dosti problematické. Nesetkal jsem se v rámci policejní praxe s tím, aby policie zveřejnila pravou totožnost svého informátora a tohoto lidově „hodila přes palubu“. Nastává pak situace, kdy je velmi obtížně prokazatelné, jakou roli v celém skutkovém ději informátor sehrál a zda se v případě jeho použití a působení již nejedná o policejní provokaci.¹² Z vlastní praxe vím, že v takovém případě soud velmi často musí na základě zásady *in dubio pro reo* postupovat dle § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu a trestní stíhání pachatele za použití § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu zastavit nebo jej musí po již nařízeném hlavním líčení dle § 226 písm. b) zprostit obžaloby.

K problematice používání informátorů se ve svém klíčovém rozhodnutí vyjádřil ESPL pod sp. zn. 25829/94 ze dne 9. 6. 1998 ve věci *Francisco Teixeira de Castro* proti Portugalsku. Dle názoru soudu Úmluva nebrání tomu, aby ve stádiu předběžného vyšetřování (pokud to povaha trestné činnosti odůvodňuje) bylo spoléháno na zdroje, jakými jsou např. utajení informátoři. Jejich pozdější použití soudem pro účely odsouzení však označil za problematické. Uvedl, že použití takových „agentů“ musí být omezené a provázené zárukami. I když rozmach organizovaného zloči-

nu nepochybně vyžaduje přijetí přiměřených opatření, právo na řádný chod spravedlnosti zaujímá v demokratické společnosti tak výsadní místo, že nemůže být obětováno tomu, co je výhodné. Veřejný zájem nemůže ospravedlnit použití důkazů získaných v důsledku policejní provokace.

VI.

Nechápu, že institut informátora stál doposud mimo rámec trestního řádu a nebyl do něj převzat ani v rámci velké novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Jak již bylo zmíněno, v současné době je předkládán k mezirezortnímu připomínkovému řízení návrh věcného záměru rekodifikace trestního řádu.¹³ Předkládaný návrh přinese v potřebném rozsahu i změny v dalších navazujících právních předpisech a budou se týkat i zákona o policii. To vytváří prostor ke vzniku nové právní úpravy postavení informátora.

Přestože používání informátorů bylo dlouhou dobu, a někdy i doposud je, ze strany veřejnosti považováno a vnímáno jako něco „nedemokratického“, je spolupráce s nimi pro orgány činnými v trestním řízení či oprávněnými útvary policie je vždy společensky žádoucí a v boji proti organizovanému zločinu v jakékoliv jeho podobě a formě absolutně nepostradatelná.

Uvedené pojednání ve stručnosti nastínilo jen některé aspekty dané problematiky a nemohlo v žádném případě obsáhnout vše, co se jí týká. Na řadu naznačených otázek a problémů nedalo buď žádné nebo alespoň plnohodnotné odpovědi. Budu rád, když bude impulsem k vyvolání diskuse na uvedené téma.

¹² K problematice policejní provokace se Ústavní soud vyslovil např. ve svém nálezu II. ÚS 797/02 publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 33, usnesení č. 16, str. 387.

¹³ K uvedenému blíže srovnej in FRYŠTÁK, M.: Pár poznámek k návrhu věcného záměru rekodifikace zákona o trestním řízení soudním z pohledu policejní praxe, *Trestní právo* 12/2004, str. 21–22, *Trestní právo* 1/2005, str. 15–19.[-2mm]